

“DEİZM” YOLUNA DÖŞENEN TAŞLAR!

(*BARDAKOĞLU’NDAN BU YANA DİYANET’TEKİ DİNİ MODERNİZASYON ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM*)

Son günlerin gündemine oturan konu “*deizm*”. Bugünlerde herkes, gençliğin “*deizm*”e kaymasından şikâyet eder oldu. Bu şikâyetlerden en çok dikkat çeken, modernistlerin/tarihselcilerin yaklaşımları. Diyorlar ki, “*Güncellenmeyen, çağa göre kolaylaştırılmayan sıkı kurallara sahip dini anlayış gençlere zor geldiğinden gençler deizme yöneliyor (!). O nedenle dini anlayışımızı güncellemeliyiz, tarihsel bakış açısıyla çağa uydurmalıyız*” (!). Modernistler, 1400 yıldır en sağlam yollarla mütehasıs ulema ile gelen objektif dini kurallarımızı “hurafe”, ilave” veya “uyduruk din” kavramlarıyla da tenkide cüret ediyorlar. Onların işi gücü, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Sahabe’den bize selef-i sâlihın yoluyla sağlam vasıtalarla ulaşan ve kıyamete kadar da baki olan dini ahkâmı, “*balı kusmuk gibi gösterme*” (muhayyelât) yöntemiyle kötüleyip yıpratmak. Bu gaye ile neye hizmet ettiklerini anlamak mümkün değil!

Modernistlerin/Tarihselcilerin İddiası Doğru Olabilir mi?

Bu soruyu doğru cevaplamak, modernistlerin nasıl bir din istediklerini ortaya koymaya bağlıdır. Onlar, “*varsa da yoksa da tarihsellik*” dediklerine göre, öncelikle tarihsellik nedir ona bakmak gereklidir. Geçmişte olup biten her şeyin, geçmişte kalmasına tarihsellik¹ denir. Kur’ân’ın tarihselliği; onun hükümlerinin, tarihin belli bir dönemindeki toplum için geçerli olabileceği görüşüdür. Tarihsel anlayış, Kur’an ve sünnetin hükümlerini sadece indiği devir için geçerli kabul eder, sonraki devirler ve bugün için o hükümleri geçerli kabul etmez. Tarihselcilere göre, o günün ortamında Kur’an hükümleri ile ne amaçlanmışsa, bugünün şartları içinde o amacı gerçekleştirecek başka tedbirler alınmalı, yeni hükümler benimsenmelidir. Zira o günkü toplum ile bugünkü toplum arasında “gelişmişlik” bakımından da kıyaslanamayacak ölçüde bir farklılık söz konusudur. Tarihselcilere göre, o günün “ilkel ve miadı dolmuş” (!) hükümleri, bugünün gelişmiş toplumuna hitap edemez (!). Dolayısıyla tarihselcilere göre, Kur’an ve sünnet’te o gün itibarıyla gelen hükümlerin bugün herhangi bir geçerliliği yoktur, Hâşâ!. Bu haliyle tarihselliğin başlı başına bir

¹ Bu konuda bir de “mahallilik” kavramı kullanılmaktadır. Bu tarihsellikten daha da dar kapsam olarak, Kur’an hükümlerinin asr-ı saadette yalnız bir bölgeye ait olduğunu ifade etmektedir.

“küfür” olduğunu anlamakta zorlanmazsınız.² Kur’an ve sünnet’te gelen hükümler hakkında, “*kısmî tarihsellik*” değerlendirmesi yapmak da yanlış bir tutumdur.

Tarihselcilerin, “*dinler arası diyolog*” ve “*ılımlı İslam*” bağlamında Kur’an-ı Kerim’de geçerli kabul ettikleri hükümler, sadece sevgi, barış, kardeşlik, iyilik gibi “*ahlaki hükümler*”dir. Bunun sebebi ise, ahlaki hükümlerin çerçevesinde -güya- dinlerin ortak noktaları üzerinde buluşmasını (!) sağlamaktır!³

Tarihsellik, akıl ve Kur’an unsurlarının bileşimiyle “*Kur’an İslamı*” sapkın anlayışını da doğurmuştur.⁴ “Kur’an İslamı” anlayışına göre sünnet, Kur’an’ın o günkü yorumundan ibarettir(!), dolayısıyla bugünü bağlamaz (!). Dolayısıyla, tarihselliğe göre Kur’an, her asırda çağın ihtiyaç ve şartlarına göre sünnet’ten bağımsız bir şekilde özgürce yorumlanır.⁵ Kur’an İslamı anlayışı ayrıca, sünnet’in bize sağlam bir şekilde gelmediğini de ileri sürer.

“Deizm” Nedir?

Din sosyolojisi ve felsefe sözlüklerinde “*deizm*” şöyle tanımlanmaktadır: “*Deizm, tanrıya inanmakla birlikte herhangi bir dinin öğretisini ve kurallarını düşünce ve inanç; yaratıcılık. ... Deizmde her türlü vahiy, ilham ve dolayısıyla vahyin bildirdiği tanrı, din inkâr edilerek sadece akıl ile idrak edilen bir tanrı fikri kabul edilir.*”⁶ Buna göre deizm, modern dönemin ve Aydınlanmanın dini anlayışını ifade eder. İman karşısında akla önem verir, vahyi ve peygamberi bir kenara bırakır. Locke, Kant ve Voltarie gibi filozoflar tarafından benimsenen “deizm”, tanrı dünyayı yarattıktan sonra ona bir daha karışmadığını, onu kendi haline bıraktığını ileri sürer.⁷

Deizm ve Tarihsellik Bağntısı

Tarihsellik ve deizm, yalnızca Allah’ın varlığına inanmakla birlikte, dinin kurallarını/hükümlerini ve vahyi kabul etmemek konusunda aynı esası paylaşmaktadır. Deizmin, iman karşısında akli esas alması da tarihsellikle benzerlik

² İmanın sahih ve kabule şayan olması için gerekli şartlar için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=35#20180411220935> .

³ Bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=173#2018041282> ; <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=90#2018041249> ; <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=341#2018041274> .

⁴ Kur’an İslamı hakkında geniş bilgi için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=161#20180411220627>

⁵ Mehmet Görmez’in konu ile bazı söylemleri için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=162#20180411220523>

⁶ M. Ali Kirman, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, s. 58. Ayrıca bkz. S. Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 49.

⁷ Ahmet Cevzici, Felsefe Sözlüğü, s. 113, 114.

arz etmektedir. Gerek deizmin gerekse tarihselliğin, modern dönemin ve Aydınlanmanın dini anlayışını temsil etmeleri de çok önemli bir ortaklıktır. O halde, toplumu tarihselliğe çağırmakla “deizm”e çağırmak arasında hiçbir fark yoktur, demek yanlış olmaz. Nitekim gençliğin deizme yönelmesinin tek ve tek sebebi, tarihsellik, Kur’an İslamı ve mealcilik gibi çığırından çıkmış akımların etkinliğidir.

“Kur’an İslamı” anlayışında da “*vahy-i gayri metlûv*” olan sünnet inkar edilmekte, bundan geriye kalan Kur’an da akıl ve tarihsellik anlayışı yönünde yoruma tabi tutulmaktadır. Halbuki sünnet olmadan, dini hükümlerin %90’ına yakını yok olur gider. “*İlmli İslam*” ve “*Dinler Arası Diyalog*” anlayışının yapmak istediği de budur. Başta namazın kılınışı, zekâtın verilmesi, haccın yapılması ve nikahın şartları konularındaki pek çok dini hükmün yanı sıra, sünnet’te müstakil olarak gelen mest üzerine mesh, bir kadının halasıyla ve teyzesiyle aynı nikah altında bulunmasının haramlığı, ehli eşek etinin haramlığı, cenaze namazının farzı ve gusül abdestinin alınması gibi hükümler, sünnetin inkarıyla yok edilmiş olur.⁸ Deizm’in esasının da dini hükümleri reddetmekten ibaret olduğunu söylemiştik. Bu açıdan, Deizm, tarihsellik/modernizm, İlmli İslam ve dinler arası diyalog, bu noktada buluşmaktadırlar.

“*Zarûrât-ı diniyye*” denilen dinde sabit hüküm ve haberlerden sadece birisini bile kabul etmeyen bir kimsenin mümin olamayacağı, dinde kesin olarak bildirilmiştir.⁹ Bu konuda geniş bilgi için “*Allah Katında İmanın Sahih ve Kabule Şayan Olması İçin Şartlar*” makalemize bakabilirsiniz (<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=35#20180411220935>).

Kur’an-ı Kerim, Mekke müşriklerinin Allah’ın varlığını, hatta yegâne yaratıcılığını kabul etmelerine rağmen, yakınlık için putlara tapınmaları ve Allah’ın indirdiği hükümleri kabul etmemeleri dolayısıyla iman etmediklerini ve şirke düştüklerini örneklerle anlatmaktadır. Mekke müşriklerinin Kur’an-ı Kerim’de anlatılan bu tutumlarının “deizm”den bir farkının olmadığı anlaşılmaktadır. O halde deizm’le ateizm arasında, küfre düşmek bakımından bir farkın bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir.

O halde tarihselciler/modernistlerin, -güya- dini hükümlerdeki zorlukları gençliğin deizm’e yönelme sebebi olarak göstererek aynı dini hükümlerin devre dışı bırakılması eğilimleri de “deizm”den başka bir şey değildir. Esasen onlar, bu yaklaşımlarıyla, kendi inandıkları “tarihsellik” anlayışına meydan açmak

⁸ Sünnet’in Kur’an’ı anlamada kaçınılmazlığı ve Kur’an’dan bağımsız hüküm koyduğu konusunda bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=167#20180412022646>

⁹ Bkz. Bakara, 2/85; Nisa, 4/59, 65; Tevbe; 9/29; Ahzab, 33/36; Bkz. Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1. vd.

istemektedirler. Dolayısıyla, tarihselcilerin “deizim” üzerinden “*gelenek*” adı altında kötiledikleri objektif dini kuralları saf dışı etme çabaları, tarihselliğe/modernizme çağırmanın bir başka yöntemidir. Onların gelenek diye küçümsedikleri ve kabullenmedikleri, ağırlıklı olarak “fıkıh” ve “akaid”dir. Halbuki fıkıh dini hükümlerin, akaid de inanç esaslarının pratiğini yansıtan ilimlerdir. Elhasıl, toplumu akaid ve fikihtan uzaklaştırırsanız, otomatikman deist yapmış olursunuz. Bu durumda modernistler, -sözde- deizm tenkidi üzerinden gençliği, kasten “deizme” çağırmaktadırlar.

Bu yöntem, şeytanın da aklına gelmeyecek bir oyundur. Zira bir kimse, “*bu çağda bu dinin hükümleri bana ağır geliyor*” diyecekse orada iman olmaz. Birileri de “*şu devrin insanına Allah’ın indirdiği hükümler ağır geliyor, insanlar zorlanıyor, biraz hafifletelim de insanlar dinden soğumasınlar*” diyecekse -ki diyorlar- bu, başlı başına dinsizlik olur. Böyle diyenler, hüküm koyan olarak Allah’ın yerine kendilerini koymuş olurlar, Allah korusun.

Modernizm’in, “dine karşı mücadele” ile şöhret bulduğu ve bu anlayışta Allah’ın yerinin olmadığı, aksine Allah’ın yerine insanın (hümanizmin) konulduğu hususu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Mekke Müşriklerinin Hali de Bir Tür Deistlik Midir?

Malum ki Kur’an-ı Kerim’im Mekke müşrikleri hakkında bahsettiği; onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsanız, Allah derler.¹⁰ Gökleri ve yeri kim yarattı,¹¹ güneşi sizin emrinize musahhar kılan kim, diye sorsanız, Allah derler.¹² Gökten yağmuru indiren kim deseniz, yine Allah derler,¹³ şeklindeki bilgilendirmesi, Mekke müşriklerinin de Allah’ı bildiği ve kabul ettikleri, kendilerinin ve kainatı yaratanın da Allah olduğunu dahi kabul ettikleri fakat, O’nun gönderdiği Peygamber’i ve risaleti kabul etmediklerinden dolayı küfür ve şirk içerisinde olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Mekke müşriklerinin bu hali de bir tür “*deistlik*” değil midir?

Son Zamanlarda Yapılan İman Tanımlarındaki Oyun!

Son zamanlarda dini kurumlar tarafından yayınlanan kitaplarda bile “*iman*”ın, gereği şekilde tanımlanmayıp, sadece “*Allah’ı tanımak*” veya “*Allah’ın varlığını birliğini kabul etmektir*” şeklinde tarif edilmesi de “deizm”in Allah inancından çok farklı olmasa gerek. Bu şekildeki tanımlara, “*peygamberlerin ve ahiretin hak olduğuna ve inanmak*” ibaresi de eklense durum değişmez. Meselenin özü, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e indirilen Kur’an’a ve O’nun getirdiği risalete bütünüyle

¹⁰ Zuhruf, 43/87.

¹¹ Lokman, 32/25; Zümer, 39/38; Zuhruf, 43/9.

¹² Ankebut, 29/61.

¹³ Ankebut, 29/63.

inanmak teslim olmaktır. (İmanın sahih ve Kabule Şayan Olması İçin Gerekli Şartlar için bkz. <https://ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=35#202109135209>).

2007 Yılında Yazdığımız Makale ve Uyarımız

Aşağıda makale, 2007 yılında tarafımızdan kaleme alınmış olup, zamanın DİB Başkanı Bardakoğlu'nun 2003'te yaptığı basın toplantısında konuştuklarıyla, o günkü ileri gelen bazı Diyanet yöneticilerinin söylem ve açıklamalarının tenkidini konu almaktadır. Makalede tenkit edilen konuların ta o günden "*deizm*"le bağlantılı olduğuna özellikle işaret etmişiz. Söz konusu makale, o günlerde iş başında bulunan devlet büyüklerimize de çeşitli vasıtalarla gönderilmiştir. Görüşebildiğimiz bazı yetkililere ise tarafımızdan direkt olarak takdim edilmiştir. Ne var ki neticede dönüp dolaşıp Diyanet İşleri Başkanlığına ulaştırılan bu makale ve web sitemde yayınlamış olduğum bazı tenkit yazılarım, Bardakoğlu ve Görmez devrinde açılan yüce divan mahiyetli iki büyük soruşturmanın sebebi olmuştur. Birinci soruşturmanın komisyon başkanlığına da aşağıda görüşlerini eleştirdiğim **M. Şevki Aydın** getirilmiştir. Halbuki CMK'nın 22. maddesine göre, suçtan (!) zarar gören hâkim, o suçun (!) yargılandığı davada hakim olamaz. Öyle de olsa, M. Şevki Aydın DİB Bşk. Yrd. sıfatıyla kendi davasını yürüttü... Bu ve benzeri tenkit yazılarım ayrıca, 15 Temmuz ihanetinden hemen sonra M. Görmez tarafından bir dostumun da yalancı şahitliğe zorlanması suretiyle¹⁴ devlet makamlarına "*Kripto Fetöcü*" olduğumu belirten gizli raporun gönderilmesinin ve bunun sonucunda "*Fetöcü olduğum*" iddiasıyla o zamanki Bakanlığımın, beni görevden uzaklaştırmaya teşebbüs etmesinin de sebebi olmuştur...

Gençliğin deizme sürüklendiğinden şikâyet edilen bugünlerde, 2007'de kaleme aldığım söz konusu makalemi, ibret nazarıyla bir göz atmanız dileğiyle sizlere aşağıda takdim ediyorum. Web sitemde yayınladığım bazı yazılarıma ait linklerin dipnotlarda referans gösterilmesi ve "*dini kaynaklardaki iki tür dini bilgi/hüküm*" den söz eden kısmındaki dipnot içeren teknik/usul bilgileri dışında, o dönemde yazmış olduğum makale içeriğine hiç dokunmadım. Nitekim aynı makaleyi, Diyanet'teki soruşturma dosyamda da bulabilirsiniz... (12.04.2018 / Ahmet Gelişgen)

***

---

¹⁴ Dostuma, Görmez tarafından Fetöcü olabileceği sopası gösterilmesine rağmen, yalancı şahitliği kabul etmeyip asla Fetöcü olamayacağımı ifade etmiş. Sen misin bunu yapan, Görmez Başkanlıktan ayrılana kadar onu her alanda aforoz etti. Dostum, Bakanlar Kurulu kararıyla atanmış olmasaydı, o sıra, çoktan Diyanet'ten atılırdı.

ALİ BARDAKOĞLU DÖNEMİ DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ DÜŞÜNSEL GİDİŞATININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹⁵

Diyanet İşleri Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Şubesi Müdürlüğünce Yayınlanan, Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun, “*Gazetelerin Ankara Temsilcileriyle 16.10.2003 Tarihinde Yaptığı Toplantının Konuşma Metni*”¹⁶, değerlendirmede esas alınmıştır.

SÖZ KONUSU BASIN AÇIKLAMASI METİNDE ELE ALINAN KONULAR VE SAKAT FİKİRLER

A- DİN MODERNİZE EDİLECEK

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun, Gazetelerin Ankara Temsilcileriyle 16.10.2003 tarihinde Yaptığı Toplantının Konuşma Metninin 1. sayfasında, Türkiye'ye “*modern hayatla dindarlığı uzlaştırabilmiş*” bir İslam anlayışının kazandırılmasının öneminden söz edilmektedir.

Sayfa 5'te, din ve modernlik ilişkisinden söz ederek şu ifadeler yer verilmektedir: “*Din ile modernlik, din ile hayatın çağdaş dünyaya bakan yönü arasında da bir çatışma olmaz... Her bir toplum ve birey dini kendi dünyasına indirerek, kendi dünyası ve imkânları içinde dindarlığını kurarak dini aktüelleştirir. Öyle olunca biz dini değil kendi dindarlığımızı, yani Müslümanlığımızı modernleştirmeliyiz. Yani dindarlığımızı yenileyebiliriz, kendi şartlarımıza göre sorgulayıp düzenleyebiliriz. Yapılması gereken budur. Bu, sırtını içinde yaşadığı topluma dönen, ona gözünü kapayan değil; çağını ve toplumunu doğru okuyan, gören ve dikkate alan bir dindarlık anlayışıdır. Dinde reform olmaz, ama dindarlığımızda reform olur, devamlı yenilenme olur.*”

Değerlendirme: Din, inanan fert ve toplum tarafından Allah ve Rasülü'nden geldiği şekliyle kabul edilir. Fert ve toplum kendi dünya anlayışına göre dini kabullenirse, bu iman ve teslimiyet olmaz. Allah Teâlâ, dini “aktüel” kılmak için peygamberler gönderdi. İslam'ı, kıyamete kadar geçerli ve aktüel olduğunu ilan ederek son din kıldı. Hz. Muhammed (a.s.) i de son peygamber kıldı. Dinin aktüel hale getirilmesi ifadesi, son din olan İslam'ın demode bir din olduğunu, çağa ve

¹⁵ 2003- 2007 yılları arası.

¹⁶ Bu metnin muhtevasına yakın özet denebilecek bir şekli de üç sayfa halinde 6 Ekim 2004 de Hürriyet'te Süleyman Demirkan yazısıyla yayınlanmıştır. Metinlerde sözü edilen fikirler, gerek Başkan'ın Diyanet Dergilerindeki başyazılarında (Örneğin, Şubat 2006 ve Temmuz 2007 başyazıları), gerekse Diyanet üst yöneticilerinin Dergide kaleme aldıkları yazıların satır aralarında sıkça vurgulanmaktadır. (Örneğin, M. Şevki Aydın (Başkan Yardımcısı), Aylık Dergi, Nisan 2007, sayfa 25,26; Haziran 2007, sayfa 36; Eylül 2006, sayfa, 32.

olaylara ışık tutamadığını; bu nedenle, Hristiyanların yaptıkları konsüllerle keyiflerine göre dini uyarladıkları gibi, dinin değiştirilmesi gerektiği anlamını çağrıştırmaktadır. Öte yandan “*dini modernleştirmeden dindarlığımızı ve Müslümanlığımızı modernleştirmek*” ifadeleri, çelişkili ve komik bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. “Dini modernleştirmek”, dini çağa uydurmak ve sonuçta ilahi orijinalliğini bozmak anlamına gelir. Bu ifade tarzı, “dini değiştirmenin/dini reformun kibar bir söyleyişi olsa gerek. Kaldı ki Bardakoğlu, başka platformlarda dinin reform edilmesi gerektiğini açıkça beyan etmektedir.

Sayfa 5’de, modernlikle ilgili yer verilen diğer ifadeler de şöyledir: “*Geçmiş asırlarda yazılmış herhangi bir kitaptaki dindarlık çizgisi bizim için model ve aynen alınması gereken örnek değil, belki fikir verici bir tarihsel tecrübe niteliğindedir. Kendi dindarlığımızı sorgular ve yenileştirirken gözümüzü ve zihnimizi tarihe asılı kalmaktan kurtarmalı, etrafında olup biteni okuyan ve insanlığın ortak tecrübelerine anlam vermeye çalışan ve kendimiz de anlamlı işler yapan kimseler olmalıyız. Modernlik veya çağdaşlık derken bunları kastediyorum.*”

Değerlendirme: Her asırda gelen Müslümanlar, mümkün mertebe iman ve İslam’la yaşayıp o hal üzere Rabbleri’ne kavuşmaya ve ömürleri boyunca İslam’a hizmet etmeye gayret etmişlerdir. Dolayısıyla bizden önceki asırlarda yaşayan Müslümanların da “sahih” diye tutundukları bir “din” vardı. Onlar bu yüce emaneti kendilerinden öncekilerden sağlamca aldıkları gibi, kendilerinden sonraki nesillere de sağlamca teslim etmeyi en büyük gaye bildiler. On beş asırdır dünyadan gelip geçen Müslümanlar var. Bunların yaşadıkları devirlerde âlimleri ve müçtehitleri vardı. Bu insanların dünyaya geliş gayeleri, iman ve Allah’a kulluk olduğuna göre, acaba bunlar doğruya isabet edememiş bir inanışla mı buradan göçüp gittiler. Gelip geçen bu kadar insan yanlış düşündüler de bu devirde doğruyu biz mi yakalayiverdik? Geçmişteki insanların içerisinde, dini, doğru olarak anlayacak hiç mi akıllı birileri yoktu? Dini doğru anlayabilen ilk akıllılar bu devirde mi ortaya çıktı? Eğer böyleyse bu durum insanlık için bir facia demektir... Geçmiştekilerin hepsi cehennemlik olarak göçtüler demektir, hâşâ! Geçmiş bir yana, “birkaç akıllı” dışında bu asırdaki insanların da tamamına yakını sapıklık içinde demektir.

Bazı mahfillere şirin görünme gayretiyle, adeta yeni bir din ihdas etme gayreti içerisinde, birileri kalkıp da acaba, “*Öncekiler dini yanlış anladılar, yanlış aktardılar. Bize “ataerkil” bir din intikal etti. Bunun için bu din çağa ve modern hayata uymuyor. Öyleyse bu din benim dinim değil!*” diyebilir mi? Buna cevaben deriz ki:

“Allah Teâlâ Kur’an’da, “*bu dini indirdiğini ve bunu kıyamete kadar mutlaka koruyacağını*” vâd etmedi mi? Peygamber (a.s.) da “*kıyamete kadar bir topluluk*

hakkı tutmaya devam edecektir” buyurmadı mı? Bize sağlam bir din intikal etmemişse şayet, o zaman biz sağlam bir dini nerden bulacağız? Aksi halde yeniden vahiy gelmesi lazım, yeni bir peygamberin gönderilmesi lazım gelirdi... Bu asırdaki Müslümanlar, tevatüren gelen bu dini bozulmuş kabul ederlerse, yeni bir din ve peygamber de gelmeyeceğine göre, bu takdirde, aciz insanın akli devreye girecek ve keyfe dayalı dini bir anlayış ortaya çıkacaktır. O zaman, kurtuluş ve esenlik isteyen insanlık, bu sapkın anlayışla nasıl kurtulacaktır? Hem yeni tasarlanan bu dini anlayış, acaba kaç kafadan kaç türlü çıkacaktır? İş akla kaldığına göre akıl sayısı kadar dinin ortaya çıkması muhakkak değil midir? Bu bağlamda şu soru da oldukça önemlidir: **‘Din mi, insanların hayatına şekil vermek için gelmiştir, yoksa insanlar hayatlarına göre dini şekillendirsinler diye mi din nazil olmuştur?..’**”

Devlet Bakanı, **Prof. Dr. Mehmet Aydın**, bakanlığının ilk yıllarında kamuoyuna, “Kur’an’da başörtüsünün olmadığını” deklare etti.¹⁷ Daha sonra, bu dinin **“erkek-egemen bir din”** olduğunu dile getirdi. **“Erkek-egemen din”**, erkek rivayeti ağırlıklı bir din, kadınlardan gelen rivayetlerin ya saklanarak yok edildiği ya da kadınların rivayetlerinin engellendiği din anlamına gelmektedir. Bu anlayışa göre, -güya- dini erkekler rivayet ettiği için, bize kadın aleyhtarı bir din intikal etmiş(!). Bu anlayışın vardığı sonuç şu: “Şayet bu dinde erkekler kadar kadınların da rivayeti olsaydı, bugün elimizde böyle bir din olmazdı” (!). Hâşâ demekten kendimiz alamıyoruz. Zira bu anlayışın, sahabeyi, tabiunu ve diğer güzide ulemayı, dine ihanet etmekle suçladığı, onların erkekler kendi çıkarına din uydurdukları anlamına geldiği açıktır. Bu töhmetin asıl hedefi ise hadis râvileri ve muhaddisler, dolayısıyla sünnet’tir. **“Erkek-egemen din”** saçmalığının asıl kaynağının da müsteşrikler olduğunu görürsünüz.

Kur’an ve sünnet dışındaki makbul dini kaynaklarımızda yer alan dini bilgilerin/hükümlerin tamamının, birer “nass” gibi telakki edilemeyeceği açıktır. Zira, dini kaynaklarımızda iki tür bilgi/dini hüküm vardır:

Birincisi, içtihadı hükümlerdir. Mânâya **“delâleti zannî”** olan âyet ve hadisler, içtihadı açık alandır. Şu kadar var ki ictihat, ulu orta herkes tarafından kullanılabilir bir yetki değildir. Mânâsı açık olmayan naslardan hüküm çıkarmak, harici şartlardan etkilenmeyen, ictihat şartlarını haiz müctehitlere mahsus bir ameliyedir. Bid’at ehli olan kimseler içtihadı ehil değildir.¹⁸ İctihadı ehil olabilmek için ise, genel olarak, iyi niyetli ve sağlam itikat sahibi olmak,¹⁹ Arap dilini bedi’,

¹⁷ Mehmet Görmez’in, Başörtüsünün dinde bağlayıcı olmadığı tezini işleyen makalesinin eleştirisi için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=200#20180411200045>

¹⁸ Fahrettin Atar, Fıkıh Usûlü, s. 49. Bkz. Zekiyyüddin Şa’bân, Usûlü’l-Fıkhî’l-İslâmî, s. 83.

¹⁹ Ebû Zehra, Usûlü’l-Fıkh, s. 388.

beyan ve meânisiyle birlikte iyi bilmek, Kur'an ve Sünnet'i, fıkıh usulünü, üzerinde icmâ hasıl olan konuları iyi bilmek, Şer-i Şerif'in maksat ve gâyelerini iyi bilmek, içtihadta fitraten kabiliyetli olmak gibi şartları taşımak gerekmektedir.²⁰

Mânâya delâleti açık olmayan nasslar konusunda, sahabe tarafından yapıldığı sabit olan icthad ve açıklamalara aykırı açıklamalarda bulunmak uygun değildir. Bu hususta tâbiûn tarafından yapılan ve kıyasla idrakı mümkün olmayan konularda da ulemanın çoğu, taklidi gerekli görmüştür.²¹ Çünkü bu iki nesil, Kur'an'da sahih hadis-i şerifte tezkiye edilmiştir. Sahabe, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le beraber yaşayan, vahyin üzerlerine indiği nesildir. Tâbiûn da onlardan ders almış nesildir.²² Tebeü't-tâbiîn'nin de sahih hadislerde tezkiye edildiği nazarı dikkate alınırca, bu neslin icthadlarının da daha sonraki nesillerin icthadlarına göre daha muteber olduğu kabul edilir. Zira üç nesil, suyun kaynağına yakın nesillerdir.

Sonraki devirlerde ise, Dinimizdeki içtihadî hükümlerden zaman ve şartlara göre değişebilecek hükümler, sadece, nassa aykırı olmayan "**genel örf**"e dayalı olanlardır.²³ "**Ezmânın teğayyuru ile ahkâmın teğayyuru inkâr olunamaz**"²⁴ (Mecelle, md. 39) kaidesinin şerhinde **Ali Haydar Efendi** şunları söylemektedir:

"Ezmânın tebeddül ve tağyiriyle örf ve adete mübtenî bulunan ahkâmın, yani, ahkâm-ı cüz'iyenin tebeddül ve tağyiri inkâr olunamaz. Zira, ezmân teğayyur ettikçe nâsın ihtiyacı ve ahvali, örf ve adeti, isti'mâlâtı dahi teğayyür edeceği cihetle, delile (nassa) mebnî olmayıp örfe mübteni bulunan ahkâm-ı cüz'iyeye dahi tebeddül eder. Amma, ahkâm-ı külliyye, her halde baki olup teğayyür eylemez."

Ali Haydar Efendi'nin aynı madde şerhinde devam eden diğer ifadeleri de şöyledir:

*"Esnây-ı şerhde işâret olunduğu veçhile, ezmânın teğayyuru ile teğayyur eden ahkâm, örf ve âdet üzerine mebni bulunan ahkâmdır. Amma, nass ile sâbit olan ahkâm teğayyur eylemez! Zira nass, örften akvâdır. Çünkü, nass'ın bâtil üzerine olması asla muhtemel değil iken, örf bâtil üzerine olabilir."*²⁵

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Ebû Zehra, Usûlü'l-Fıkıh, s. 380-389; Zeydan, el-Vecîz, s. 401-406.

²¹ Sahabe ve Tabiunun taklid edilmesi konusunda bkz. İbn Nüceym, Fethu'l-Ğaffârbi-Şerhi'l-Menâr, II/140.

²² Bkz. Bakara, 2/143, 218; Âl-i-İmrân, 110, 174; A'râf, 7/157; Enfâl, 8/74, 75; Tevbe, 9/88, 89, 100, 117; Feth, 48/18, 29; Vakıa, 56/10-12; Haşr, 59/8, 9; Buhârî, Şehâdât, 9; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 221, 222; vd. Ayrıca bkz. Bkz. Abdülfettah Ebu Gudde, Lemahât , s. 51.

²³ Ali Haydar, Dürerü'l-Hükkâm (Mecelle Şerhi), s. 101, md. 39.

²⁴ Ali Haydar, Dürerü'l-Hükkâm (Mecelle Şerhi), s. 101, md. 39; Muhammed Hâdimî, Mecâmiu'l-Hakâik, s. 414, md. 9).

²⁵ Ali Haydar, Dürerü'l-Hükkâm (Mecelle Şerhi), s. 102, md. 39.

Görüldüğü üzere metinlerde, zamana bağlı olarak dinî hükümlerin yalnızca “genel örf”e dayalı olanlarının değişebileceğinin ifade edildiği son derece açıktır. Bunun için de değişen örfün genel olması ve nassa aykırı olmaması şartları aranır.²⁶ Bir kimse, önceki asırlarda o devrin örf ve şartlarına göre yazılmış içtihadî hükmü temel alarak, İslami kaynakların yanlış, tutarsız ve geçersiz olduğunu üstelik alay ederek nasıl iddia edebilir? Kaldı ki içtihat, ilk yapıldığı devirde bile isabetsiz olabilir. Dinimiz, ehil müçtehit için içtihatla yanılma ruhsatı da vermiştir. Dolayısıyla, geçmiş asrın şartları bilinmeden o devirdeki bir içtihadını ezbere tenkit etmek, ciddi bir yanılığa sürükler.

Nassların kendinde bulunan “*delaleti zannilik*” dışında, **yeni ortaya çıkıp da Kur’an sünnet ve “icmâ”da doğrudan hükmü bulunmayan meselelere ise ulemâ, nasslar ve “selef-i sâlihîn”in icmâ ve icthatları doğrultusunda Allah’a sığınarak ve gelişigüzel fetvâ vermekten sakınarak çözüm arayacaktır.**²⁷ Yeni problemlerin tek başına çözümlene yerine, bir grup ulemâ tarafından mütalaa edilmesi de icthat veya açıklamanın doğruluk payını elbette artıracaktır.

Dini kaynaklardaki bilgi/dini hükümlerin ikincisi ise, kaynağını Kur’an ve sünnet’ten alan hükümler, yani nassa dayalı hükümlerdir. Bunlar, Kur’an ve sünnet’te hükmü açıkça belirtilen hükümlerdir. Bunlardan “*muhkem*”²⁸ ve “*müfesser*”²⁹ hükümler, değiştirilmesi asla mümkün olmayan hükümlerdir. Muhkem ve müfesser hükümler, yoruma açık değildirler. Kur’an’daki aile, miras ve ceza hukuku ile hükümler müfesser hükümlerdir. Genellikle Kur’an’da rakamla belirtilen hükümler, “*müfesser*” hükümler olup, yoruma kapalı hükümlerdir.³⁰ Bunların inkârı veya bir şekilde beğenilmemesi, Allah muhafaza, kişiyi küfre düşürür. “*Zâhir*”³¹ ve “*nass*”³²

²⁶ Bkz. İbn Âbidîn, Mecmûatü Resâilî İbn Âbidîn, “*Ma’nel-Urf*”, II/158; Zeydan, el-Vecîz, s. 258; Muhammed Takî el-Usmânî, Usûlü’l-İftâ ve Âdâbuhu, s. 296-312; Halid Azîzî, (Muhammed Hâdimî, Mecâmiu’l-Hakâik Muhakkiki), s. 414.

²⁷ Bkz. Zuhaylî, el-Fıkhü’l-İslâmî ve Edilletuhû, I/58.

²⁸ “*Muhkem*”, te’vile, tahsis’e ve takyide kapalı olan, neshe dahi ihtimali olmayan, dolayısıyla her türlü yoruma kapalı olan, en güçlü açık lâfızdır. Bu lâfızların ifade ettiği hükümler de muhkemdir. (Bkz. Ali-İmran, 3/7; Zeydan, el-Vecîz, s. 347; Fahrettin Atar, Fıkıh Usûlü, s. 211, 212).

²⁹ “*Müfesser*”, te’vile, tahsis’e ihtimali olmayan, dolayısıyla her türlü yoruma kapalı olan, sadece neshe ihtimali olan lâfızdır. Nesih ise, vahiyle birlikte sona ermiştir. (Bkz. Zekiyyüddin Şa’bân, Usûlü’l-Fıkhî’l-İslâmî, s. 344; Zeydan, el-Vecîz, s. 344; Fahrettin Atar, Fıkıh Usûlü, s. 211).

³⁰ Şâtıbî, el Muvâfakât, II/, 585, 592, 593; Zekiyyüddin Şa’bân, Usûlü’l-Fıkhî’l-İslâmî, s. 46, 344.

³¹ “*Zâhir*”, işitilince hemen anlaşılabilen, ancak, anlaşılın bu anlamı, sözün asıl maksadı olmayan açık lâfızdır. Bakara, 2/275 âyetinde, asıl indiriliş amacı dışında biz, tebeî (ek) anlam olarak, faizin haram ve alışverişin helal olduğunu da anlıyoruz. Âyetin bu yönü de “*zâhir*”e örnektir. (Bkz. Zeydan, el-Vecîz, s. 339; Fahrettin Atar, Fıkıh Usûlü, s. 209).

lâfızlarda belirtilen hükümler de delâleti ve sübûtu kat'î hükümler olarak değiştirilemez niteliklidir.

İşin ehli için içtihat ise, sadece, ayet ve hadislerde hükmü bulunmayan meselelerle, delaleti açık olmayan ayet ve hadisler üzerinde geçerli olup, hakkında nass gelen ve açık hüküm belirtilen bir konuda icthad yapılamaz. Fıkıhtaki “*Mevrid-i nassta içtihadı mesağ yoktur*” (Hakkında nass bulunan bir meselede icthad edilemez) külli kaidesi bunu ifade eder.³³

B- AKLA DAYALI DİN!

Bardakoğlu'nun basın açıklamasının 6. sayfasında akılla ilgili olarak, “*akılla vahiy çatışmaz, ikisi arasında çelişki olmaz*” ifadelerine yer verilmiştir.

Değerlendirme: Bu ifadelerle, tarihsel anlamda Kur'an ve sünnet'in mutlak hüküm kaynağı olamayacağı tezinden hareketle aklın rolünün ortaya konmak istendiğini zannediyoruz. Zira modernize, çağın gerekleri doğrultusunda akıl (insan) temeline dayanarak gerçekleştirilecektir. Zaten bilgi vahiy merkezli olmaktan çıkarılınca yerine akıl ya da pozitif ilim, vahyin yerine oturmuş olacaktır. Bu durumda, insan aklıyla elde edilen bilgi, Allah'ın bilgisi düzeyinde olamayacağına göre, vahiyle haber verilen her şeyi akıl nasıl tartacaktır? Nitekim Kur'an'daki bazı hakikatleri, pozitif bilim ilerledikçe anlayabiliyoruz. Akılla vahiy asla çelişmez denirse, insan aklı o bilgiye ulaşıncaya kadar vahyi inkâr etmek durumunda kalır. Kur'an ve sahih hadislerde haber verilen mucize ve diğer harikulade olayları hangi akılla izah edeceğiz? Hz. Meryem'in kocasız olarak Hz. İsa'ya hamile oluşu, mescitte yanına yiyecek gelmesi, kuru hurma ağacını sallayınca hurma dökülmesi, ağacın altından dere akıtılması, İsa'nın beşikte konuşması, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve diğer peygamberlerle ilgili mucizeler, akıl ve pozitif bilimle nasıl izah edilebilir? Teyemmüm yapmakla insanın temiz kabul edilmesi, mestin altının değil de üstünün mesh edilmesi, sayıya bağlı hüküm ve ibadetler vs.. Kısacası, akıl bütün dini emir ve haberleri idrak eder dersek, bazı hükümlerdeki “*taabbudilik*” (illetsizlik) ilkesini ortadan kaldırmış oluruz. Taabbudi (illeti belirtilmeyen) hükümlerin temeli nass olup, bunlar karşısında Müslüman için teslimiyet ve inançtan başka çıkar yol yoktur.

³² “*Nass*”, sevk edildiği mânâya açık şekilde delalet eden ve açık mânâsı asıl maksat olan lâfızdır. Bakara, 2/275 âyetinin, faiz ve alışverişin farklı olduğunu bildiren yönü, nass'a örnektir. Âyet bunun için indirilmiştir. (Bkz. Büyük Haydar Efendi, Usûl-i Fıkıh Dersleri, s. 172; Zeydan, el-Vecîz, s. 340; Fahrettin Atar, Fıkıh Usûlü, s. 209).

³³ Bkz. Ali Haydar, Dürerü'l-Hükkâm (Mecelle Şerhi), s. 65, md. 14.

C- DİN AYIKLANACAK!

Bardakoğlu'nun basın açıklamasınının 6. 7. sayfalarında, “*Dinlere sonradan ilaveler, kirlenme, paslanma ve sapma bulunabileceği bunların ayıklanması gerektiği*” ifade ediliyor. 7. sayfada, ilavelerin dindarlığa zarar vereceği ifade ediliyor.

Değerlendirme: İlave, kir vs. denen şeyler her şeyden önce izafidir. Ne ilavedir, ne ilave değildir? Ne kirdir, ne kir değildir? Bunu nasıl tespit edeceğiz? Bunda ölçü ne olacak? Kir, pas ya da ilaveden, içtihatlar kastediliyorsa, bunlar o devirde ehli tarafından usulünce ortaya konan tâli hükümlerdir. Bunlar bu devrin şartlarına uyuyorsa aynen kabul edebiliriz. Değilse onları kitaplardaki yerine havale eder, yeni bir içtihada yeltenebiliriz. İchtihat, zamanın şartlarına göre dine esneklik veren bir yoldur. Toplum için de bir ihtiyaçtır. Bu bakımdan rahmettir. İchtihada olan ihtiyaç ve içtihadın meşruluğu, Hz. Peygamber'in onayı ile sabittir. Bu durumda, yerine göre cankurtaran olan içtihadı hükümleri, ister aynı devirde olsun, isterse sonraki devirlerde olsun pas, kir veya ilave olarak değerlendirmek hiç de uygun olmayan bir tutumdur. Yoksa pas vs. dedikleriniz, İslam'ın özüne ve mantığına sığmayan hurafe ve batıl inanışlar ise, bunlar hiçbir devirde dinin içine nüfuz etmiş unsurlar değildir. Bunları, dinden kabul etmek baştan hatadır. Ama modernizme kapı aralamak için, önce hurafeleri din gibi algılayacak ya da o şekilde lanse ettirecek, sonra da bunları ad ederek dini ayıklama gayretinde görüneceksek, bu tutum ihanet olur. Nitekim modernistlik ya da tarihselcilik adına bazı ilahiyatçıların, bazen dini kaynaklarda “*gelenek dini*”nin yansıttığını ifade etmek amacıyla kenarda köşede kalmış itibar edilmeyen bir ifadeden veya mevzu bir hadisten hareketle, İslami kaynakların tümünü kötüleme yoluna gittiklerini esefle görmekteyiz.³⁴ Bazen de bu ilahiyatçılar geçmişî kötülemek adına, İslami olmayan hatta “dînî” de olmayan kaynaklardan uç örnekler getirebilmektedirler.³⁵

Yukarıdaki ifadeye dönersek, “dinlere pas kir girer” ifadesinden, son din İslam'ın da kastedildiği açıktır. Bu genelleme, İslam'ın muharref dinlerle özdeş görülebileceği düşüncesini akla getirir. Muharref dinlerden sonra düzeltici rehber olarak yeni bir din gelmiştir. İslam, son din olduğuna göre ona pas, kir ve ilave yapılamayacağı Kur'an'la te'yid edilmiştir. Şöyle ki: “*Ona, ardından olsun, önünden olsun hiçbir batıl ilişemez*” (Fussilet, 41/42). Ayrıca, kir, pas giren din muharref olunca, artık ilahi olmaktan da çıkar. Bunu ancak vahiy ayıklar. O da yeni

³⁴ Bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=89#20180411126>

³⁵ Bkz. **M. Şevki Aydın**, “*Cinsiyet Kültürü ve Kadın Sorunu*”, Diyanet Aylık Dergi Eki, sayfa, 4, 5, Mart, 2007, sayı, 195.

bir dindir. Bu nedenle, tahrif edilmiş olan İsevi din, “*Hristiyanlık*” olarak, Musevi din de “*Yahudilik*” olarak adlandırılmıştır.

D- DİN SORGULANACAK!

Bardakoğlu'nun basın açıklamasının 7. sayfasında, yeni din anlayışıyla ilgili olarak, “*Öyleyse bu çağın dindarlığını yeniden kurmalıyız. Bundan maksat dindarlığımızı sorgulayarak, aktüel hale getirmektir. Evrensel bir din olunca evrensel bir dini belli bir döneme, belli bir coğrafyaya hapsedemeyiz. Belli bir coğrafyanın, belli bir dönemin algulama biçimini bütün dünyaya sunacağımız din modeli olarak göremeyiz*” denilmektedir.

Değerlendirme: DİB Başkanı Bardakoğlu, İslami Kaynaklardaki bilgileri, genel olarak “*Arap kültürü*”, “*tarihsel kültür*” veya “*gelenek*” gibi terimlerle ifade etmektedir.³⁶ Bu bağlamda Bardakoğlu, I. Uluslararası Kutlu Doğum İlmi Toplantısı’da sunulan bir tebliğin müzakeresinde, **sünnet’in, dini ve ahlaki alanda belirleyici ve emredici nitelikli, iktisadi ve sosyal alanda (muamelatta) ise sünnetin bu niteliğinin bir hayli tartışmalı olduğunu** dile getirmektedir.³⁷

Bardakoğlu'nun bu yaklaşımı, tarihselciliğin genel karakteristik özelliğini çağrıştırmaktadır. Zira, tarihselcilerin, “*dinler arası diyalog*” ve “*ııııı İslam*” bağlamında Kur’an-ı Kerim’de geçerli kabul ettikleri hükümler, sadece sevgi, barış, kardeşlik, iyilik gibi “*ahlaki hükümler*”dir. Bunun sebebi ise, ahlaki hükümlerin çerçevesinde -güya- dinlerin ortak noktaları üzerinde buluşmasını (!) sağlamaktır!³⁸

Aynı müzakeresinde Bardakoğlu, yukarıda özet olarak belirtildiği üzere, fıkıh mezheplerinin, “*İslam toplumunda hukuki, beşeri ve sosyal ilişkilerde belli bir askari müştereki oluşturma çabasından ibaret*” olduğunu söylemekte; hatta fıkıh mezheplerini “*o dönem İslam toplumunu Hicaz - Arap toplumunun geleneği etrafında derleyip toparlama çabası*” olarak görmektedir.³⁹

Bu ifadelerden anlaşılan; **tüm mezhepleriyle İslam fıkının, toplumda askari müşterek sağlama amacına yönelik oluşturulmuş Arap geleneği**

³⁶ Bkz. 6 Ekim Hürriyet- S. Demirkan yazısı, s. 3; Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2006, Başyazı; Temmuz 2007, Başyazı.

³⁷ Bardakoğlu, “*Fıkıhta Gelenek ve Yenileşme*” (Müzakere), İslam Gelenek ve Yenileşme - I. Uluslararası Kutlu Doğum İlmi Toplantısı- TDV/İsam, İstanbul, 1996, s. 41.

³⁸ Bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=173#2018041282> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=90#2018041249> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=341#2018041274> .

³⁹ Bardakoğlu, “*Fıkıhta Gelenek ve Yenileşme*” (Müzakere), İslam Gelenek ve Yenileşme - I. Uluslararası Kutlu Doğum İlmi Toplantısı- TDV/İsam, İstanbul, 1996, s. 43.

olduğudur (!). Aynı ifade, fikhın, İslam ahkamından oluşmadığı(!) anlamını da vermektedir. Zira Bardakoğlu'na göre **fıkıh doktrinlerinin oluşmasında en büyük pay geleneğindir**.

Aynı müzakerede Bardakoğlu, **çağımızda yenileşme ve değişimin kaçınılmaz olduğunu, ama bunun mevcut fıkıh usulü kurallarıyla mümkün olmayacağını da dile getirmektedir**. Çünkü ona göre fıkıh usulü, fıkıh mezheplerinin, görüş ve tercihlerini temellendirmek ve savunabilmek için uyarlanmıştır (!). Yine ona göre **İslam hukukundan kastedilen, “müslüman toplumların -temelde Kur’an ve Sünnet’in çizdiği çerçeve içinde kalan- hukuk tecrübesi ve kültürü”**dür.⁴⁰

Bardakoğlu başka bir müzakeresinde de fikhın, “*İslam hukuku*” olarak anlaşılmasına itirazda bulunmaktadır. Bardakoğlu'na göre bunun sebebi ise, “hukuk” alanında fikhın, iddiada bulunamayacak kadar zayıf olmasıdır.⁴¹

Halbuki fikhın, ibadet, muamelat (alışveriş, icare, vekalet, kefalet, emanetler, şirketler vd), münakahat- müfarakat (evlilik ve evliliğin sona ermesi, aile hukuku) ve ukubat (suç ve cezalar) bölümleri mevcuttur. Bunlardan aile hukuku ve ukûbat (tazir cezaları dışında), “*müfesser*”, yani, asıl hüküm itibariyle değişmez ve yorumlanamaz hükümlerdir. Muamelat ise, içtihadı açık alanı olsa da genel olarak kesin hükümler içeren bir alandır. Aynı müzakerede Bardakoğlu, -güya- sünnet'in Kur'an'ın önüne geçirilmemesi ve talakın geçerli olması için şahidin gerekli olduğu görüşlerine de katıldığını belirtmektedir.⁴² Talakda şahit zorunluluğunun aranmasının dinen yanlış olduğu ve böyle bir uygulamanın nerelere götürdüğü konusunda hazırladığımız makalemize bakabilirsiniz. (<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=276#20180412120400>). Bardakoğlu'nun kabul ettiği, “*Sünnet'in Kur'an'ın önüne geçirilmemesi*” söylemi ise, “*Kur'an İslami*” anlayışının söylemidir. Sünnet, Kur'an'ı açıklayan ve müstakil hüküm de koyabilen temel kaynak olduğuna göre, Kur'an'la sünnet birbiriyle nasıl “öne geçti veya arkada kaldı” diye kavga ettirilebilir ki? “*Sünnet, Kur'an'ın önüne geçmesin*” demek, Kur'an'da olanı alıp, onu akılla yorumlayıp, sünneti inkâr

⁴⁰ Bardakoğlu, “*Fıkıhta Gelenek ve Yenileşme*” (Müzakere), İslam Gelenek ve Yenileşme - I. Uluslararası Kutlu Doğum İlmî Toplantısı- TDV/İsam, İstanbul, 1996, s. 43.

⁴¹ Bardakoğlu, “*Çağdaşlaşma Sürecinde İslam Hukuku*” (Müzakere), İSLAM ve MODERNLEŞME -II. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı- TDV/İsam, TDV Matbaası, İstanbul 1997, s. 182

⁴² Bardakoğlu, “*Çağdaşlaşma Sürecinde İslam Hukuku*” (Müzakere), İSLAM ve MODERNLEŞME -II. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı- TDV/İsam, TDV Matbaası, İstanbul 1997, s. 183.

edelim, demeye götürür. Yani Kur'an'ı, sünnet açılmasın da -hâşâ- biz açıklayalım(!)...⁴³

Bardakoğluna ait bütün bu ifadelerden anlaşılan; **ne İslam hukukunun ne de fıkıh usulünün dini sağlam kaynak ve bağlayıcı olmadığıdır (!)**. Yani, ona göre “Fıkıh Usulü, fıkha göre uydurulmuş bir tasarımdır (!). Fıkıh Usulünün kendine göre tasarlandığı İslam Hukuku ise, o devrin hukuk tecrübesi ve kültüründen ibarettir (!) Halbuki fıkıhta, “*şer-i müevvel*” denilen içtihadi hükümlerden ziyade, “*şer-i münezzel*” denilen Kur'an ve sünnet'te gelen sabit hükümler mevcuttur. Kaldı ki içtihadi hükümler de alelâde görüşler değil, şer'î nasslar bağlamında elde edilmiş dini hükümlerdir. Dolayısıyla, mutlak müçtehid olmayan kimse için bağlayıcı hükümlerdir. Fıkıh Usulü ise fakihlerin, her türlü ilmi birikimleriyle Kur'an ve sünnet üzerindeki derin vukufiyetleriyle ortaya koydukları, dini nasları anlama ve onlardan hüküm çıkarma kurallarıdır. Detaylı bazı konularda çok küçük bazı ihtilaflar olsa da temel konularda ve genel olarak Fıkıh Usulü ilminin bağlayıcılığı konusunda tüm ulema ittifak etmiştir. Şafii ve Hanefi ekolüne ait Fıkıh Usulü kaynakları olsa da aynen Maturidilik ve Eş'ârilik gibi temelde her ikisi de birdir ve çoğu kere de ayırt edilemezler.

E- MODERN DÜNYADA DİNİN İŞLEVİ GÖZDEN GEÇİRİLECEK

Bardakoğlu'nun basın açıklamasınının 7 ve 8. sayfalarında, “*Modern dünyada dinin yeri ve işlevi nasıl olmalıdır?*” sorusunun, Başkan'ın kafasını eskiden beri yordduğu belirtilmekte, bu amaçla İlahiyat Fakülteleriyle işbirliği yapılacağı ifade edilmektedir.

Değerlendirme: Dinin modernize edilmesi alanında dört yıldır kapalı kapılar arkasında toplantıların yapıldığı kamuoyundaki hâkim görüştür. Kanaatimizce bu toplantılarda modernizenin muhtevasından ziyade, “gelenekçi” diye nitelenen çevrelerin tepkisini çekmeyecek tarzda, modernizmin hangi yöntemlerle yapılacağı gündeme getirilmektedir. Tabii ki fikir alışverişi genelde, modernist ve tarihselci düşünce sahibi ilahiyatçılarla yapılmaktadır. Bunda da aslan payı Ankara İlahiyat'ındır. Esasen Diyanet'in modernleşme çalışmalarını yürütenler, Diyanet üst yönetimini oluşturan İlahiyatlıların, “*İslamiyat*” dergisi etrafındaki dostlarından oluşmaktadır. Diyanet adına basılan önemli eserlerle, süreli yayınlardaki çoğu yazılar da genelde bu ilahiyatçılara sipariş verilmektedir.

⁴³ “Kur'an İslamı” anlayışı ve Sünnet'in önemi hakkında bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=167#2018041268> ; <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=161#2018041257> .

Bardakoğlu'nun "*Modern dünyada dinin yeri ve işlevi nasıl olmalıdır?*" sorusuna gelince: "Din, akıl sahibi insanlar için bağlayıcı hükümler getiren ilahi nizam" olduğuna göre bu sorunun yeri ve makamı nasıl değerlendirilir bilinmez... Zira Kur'an, "*Allah ve Rasulü, size hayat veren şeylere çağırınca icabet edin*" der; "*Allah ve Rasulüne itaat edin*" der; "*Arzularını ilah edineni ve Allah'ın, ilmiyle sapıttırdığı kimseyi gördün mü*" der, "*İhtilafa düştükleri şeylerde Allah ve Rasulü'nü hakem yapmadıkça iman etmemişlerdir*" der... Hz. Peygamber (s.a.v.) de "*Haram belli, helal belli, şüphelilerden de kaçının*" der; "*Allah haramlar kılmıştır onlardan kaçının, farzlar koymuştur, bunları yerine getirin der*"... Bu hükümlere, "modern hayatta olmazsak şayet" diye mi cevap verilecektir, acaba? Din belli ise, bize kalan sadece irşad ve anlatım yöntemi değil midir?

F- "*SAHİH DİNİ BİLGİ*" ARAYIŞI VE BUNUN ALTINDA YATAN GERÇEK (ÇAĞA UYUMLU DİNİ BİLGİ Mİ?)

Bardakoğlu'nun basın açıklamasının 8. sayfasında, "**doğru bilgi**" den söz edilmektedir. Bazı yazılarda bu ifade "*sahih dini bilgi*" olarak da ifade edilmektedir. Örneğin, M. Şevki Aydın (Başkan Yardımcısı), "*Diyanet İşleri Başkanlığı sahih dini bilgiyi üretmekle yükümlüdür; ...*" demektedir. (Diyanet Aylık Dergi, Kasım 2006 sayfa, 22). Aynı yazıda, "dini bilginin güncelleştirilmesi gerektiği; dünün din anlayışını bugüne aktarmanın imkânsız olduğu; DİB'in, Kur'an ve sünnet'i bugünün şartlarında yeniden anlama, yorumlama ve uygulamasına yönelik bilgi üretme sorumluluğunun olduğu; bunu yaparken **tarihsel birikimden yararlanmanın yanı sıra modern hayat ve insanlığın birikiminin** de göz ardı edilemeyeceği"⁴⁴ belirtilmektedir. Yazının devamında, "çoğulcu demokratik toplumda yaşayan Müslümanın günlük hayatında elinde tutacak, onun daha **uyumlu, huzurlu, mutlu yaşamasına katkı sağlayacak aktüel bir dindarlığın** oluşturulmasının gereğinden" de söz edilmektedir (sayfa, 23).

Bu ifadeler, 2006 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu'na dayatılan, özetle, "**Kur'an'da başörtüsünün olmadığı, (...) vatandaşların laik devletle uyumlu yaşayabilmeleri için bazı dini hükümlerin modern hayata uydurularak kolaylaştırılması gerektiğini, aksi durumun 'irtica' olacağını, irtica ile mücadelenin ise, sadece Türkiye boyutunda değil uluslararası kapsamda bir görev ve sorumluluk olduğunu...**" dile getiren ve gizlice hazırlanarak bir Kurul Uzmanı aracılığı ile DİYK'na sunulan raporu çağrıştırmaktadır. Rapor Kurul Üyesi

⁴⁴ Tırnak içi ifadeler, orijinal ifade değil, özettir.

Saim Yeprem tarafından 6 ay Kurul'dan geçirilmeye çalışılmış, bazı duyarlı çevrelerin müdahalesiyle bu dayatmaya son verilmiştir.⁴⁵

M. Şevki Aydın, aynı yazının 24. sayfasında da özetle şunları dile getiriyor:⁴⁶

*Dini bilgi, eleştiriye, tartışmaya açık tutularak, alternatifler oluşturularak geliştirilebilir. Kur'an'ın Müslümanlardan istediği de budur.

*Bugünün insanına sunmakta zorlanılacak ve savunmaktan aciz kalınacak bilgiler asla öğretime konu edilmemeli.

*Öğretilen bilgiler içinde Kur'ânî olanlarla tarihsel olanların ayırt edilmesine özen gösterilmeli...

M. Şevki Aydın, Temmuz 2006 Diyanet Aylık Dergi 31. sayfada, “**artık geleneksel din anlayışıyla... yolumuza devam edemeyeceğimiz gerçeğini öncelikle görüp kabullendiğimizi düşünüyorum**” diyor. Nisan 2007 sayfa 25’de de, “**Kur'an kursu, Müslümanlar arasındaki kadın aleyhtarı söylemi, dayandığı yanlış din anlayışı desteğinden mahrum bırakma gibi önemli bir rol oynamalıdır**” diyor. Aynı sayfada, **Kur'an kursunun, Kuran - sünneti anlama, yorumlama ve uygulamadaki on beş asırlık geleneğin, günümüz kadınının bakış açısıyla yeniden okunmasına katkı sağlayacağını** ifade ediyor.

M. Şevki Aydın, Ağustos 2007 Diyanet Aylık Dergi 33. sayfada, Kur'an'dan öğrencilerin, yaşanan hayata ilişkin prensipler çıkarabilmelerini ve Hz. Muhammed'in yaşantısından değerler üretebilmelerini gerçekleştirme, ayrıca İslam Dininin değerlerini yorumlayarak katkıda bulunabilmelerine yardımcı olma, Kur'an Kursunun amaçları arasında zikredilmektedir.

Aynı sayfada, “**Kur'an kaynaklı yaşantılar ile örf, âdet, gelenek ve kültürel etkileşim kaynaklı olanlar açıklanmalıdır**” demektedir. 35. sayfada ise, “**...tarihe mal olmuş din anlayışının kültürel boyutunun değişebilirliği, onların bu günün öğrencisinin hayatıyla ilişkilendirilerek güncelleştirilmesini gerektirmektedir**” demektedir.

Değerlendirme: Doğru bilgi arayışına girildiğine göre, önümüzde doğru bilgi yok demektir. Devlet **Bakanı Mehmet Aydın**'ın da bunu deklare ettiğini yukarıda belirtmiştik. Buna göre elimizdeki dini bilgi ve kaynakları geçersiz demektir.

⁴⁵ Rapor kuruldan geçirilemediği için resmiyete dönüşmemiştir. Kurulda karara bağlanmayan dosyalar, kayıtsız olarak dosyaya konur. Bu meselelerin tenkidinden sonra da artık raflardan bu raporlar temizlenmiştir. Ancak Kurul Uzman ve Üyeleri olaya ve rapora şahittir. Ayrıca rapor, farklı versiyonlarıyla bizim elimizde mevcuttur.

⁴⁶ Diyanet Aylık Dergi, Kasım 2006 sayfa, 24.

Dolayısıyla yeni bilgi üretilecek, demektir.⁴⁷ Bunu da DİB üretecek! Ancak, bugüne kadar üretilemediği de anlaşılıyor. Bu takdirde, bugüne kadar gelenler ve halen biz, neyin rehberliğinde inanıp ibadet ediyoruz?.. Değerlendirmede esas aldığımız, Başkan'a ait konuşma metni, 2003 yılına ait. Fakat 2007 yılındaki yazılarda hala “*sahih dini bilgi*” aramaktan söz ediliyor. Demek ki hala bulunamamış, bulunamayacak da... Çünkü iddia safsatadan ibarettir. Önümüzde doğru bilgi (dosdoğru yol = sırat-ı müstakîm) olmasaydı, bunun bize Allah tarafından verilip korunacağı da garanti edilmeseydi, Allah bizi iman ve amelle yükümlü kılar mıydı? Öyle olsaydı, yeni peygamberini ve yeni dinini hemen gönderirdi. İlk insan, “doğru bilgi”siz kalmasın diye hemen ilk peygamber olarak görevlendirilip, kendisine sahifeler (din) verildi. Bu anlamda Allah (c.c.) Kur’an’da, “*biz Peygamber göndermedikçe azap etmeyiz*”, “*biz her kavme uyarıcı (peygamber) gönderdik*” buyurur. Bilgi üretme amacı zaten Diyanet İşleri Başkanlığının yasal sorumluluğuna da aykırıdır. Zira DİB’in görevi bilgi üretmek değil, halkı din konusunda aydınlatmaktır. **Diyanet yıllar boyu -sözde- “sahih dini bilgi” ararken halk başıboş ne yapacaktır acaba?...**

O Halde “Sahih Dini Bilgi” Nedir?

Vahiy kontrolünden uzaklaştırılmış çağa uygun, arzulara ve otoritenin dayatmalarına göre yaşanan hayat tarzını onaylayan dini bilgi mi acaba? Bu anlayışa dini motif süsü verilip, dini sorumluktan kurtulmuş olma psikolojisi ile yaşama?.. Bir bilgi, kökünden koparılıp doğrudan kaynağından alınmaz ve kaynağın çürüklüğü iddia edilirse, bu bilgiye ne kadar güven duyulur? Bu bilgi ne kadar *sahih* olur?

M. Şevki Aydın, Diyanet Aylık Dergi Temmuz 2006 sayfa 32’de, çağdaş eğitimden geçen bir kimse, “*Ezberci/koşullandırıcı/dogmatik eğitim yapan bir Kur’an Kursundaki eğitimi benimseyebilir mi?*”, “*Kur’an Kursu, kendisinin ezberci/koşullandırıcı/dogmatik eğitim ile suçlanması olgusunu görmezlikten gelmemeli...*” ifadelerine yer veriyor. Bu ifade ile Kur’an kurslarında “**dogmatik bilgi**”nin öğretildiğine işaret edilmiş oluyor.

Mehmet Görmez de eleştiriye konu ettiğimiz 16.10.2003 tarihli yazının 6. sayfasında, “*Dinde dogma olduğu, değişmez kurallar olduğu, dinin 14 asırdır değişmediği, iddiaları vardır. Bunlar yanlıştır*” demektedir.⁴⁸

⁴⁷ “Diyanet İşleri Başkanlığı Stratejik Plan (2009-2013) hakkındaki makalemiz için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/makale-detay.aspx?id=150#2018041186>

⁴⁸ Mehmet Görmez’in diğer bazı görüşleri ve Diyanet faaliyetleri için de bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=176#2018041250> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=84#2018041263> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=341#2018041257> .

Halbuki, Bardakoğlu, İslam'ın dogmatik düşüncesinin var olduğunu kabul etmektedir. (Bkz. Bardakoğlu, Tebliğin “*Fıkıhta Gelenek ve Yenileşme*” Müzakeresi, İslam Gelenek ve Yenileşme, (İsam, 1996, Kutlu Doğum Sempozyumu) s. 43).

Dogma Ne Demek?

“*Dogma*”, tartışılmadan kabul edilen fikir ya da inanç anlamına gelmektedir. Dini anlamda, dini otorite tarafından tanımlanan, sorgulanmadan benimsenen, inkâr etmenin sapıklıkla eş anlamlı tutulduğu temel inanç. Vahiy ve kutsal kitaplar birer “*dogma*”dır. Dogma, Ortaçağın Hıristiyan düşüncesi için kullanılırsa da zamanla, genel bir sosyal bilim kavramı olarak kullanılmaya başlanmıştır. (M. Ali Kirman, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, s. 66, 67) Sonuç olarak “*dogma*”, inkâr edilemez tartışmasız kabul edilen bilgi ya da inanç diyebiliriz. Bununla birlikte İslami kavramların, modernizmin etkisiyle, Hristiyan veya İslam dışı kültür patentli kavramlarla ifade edilmesinin doğru olmadığını da belirtmek lazım. Aşağıda ele alacağımız “*ritüel*” kavramı da aynı niteliktedir.

Buna göre eğer “*dogma*” ile ifade edilecekse, İslam'ın tartışmasız kabul edilen inanç ya da ibadet esasları yok mudur? Allah'ın varlığı, birliği, ahiret, kabir hayatı, hesap günü, melekler, peygamberler, namazın iki rekat, dört rekat, üç rekat oluşu, mirasta rakamla ifade edilen paylar, ceza hukukundaki belirlenmiş ceza miktarları vs.. Yukarıda belirttiğimiz gibi, illeti bildirilmeyen “*taabbudi*” hükümler, inanan kişi için tartışmasız kabul edilmesi gereken hükümlerdir. Sabah namazı farzı niye iki rekat de dört rekat değil? Bunu tartışamadığımız gibi...

Öyleyse Din'de, dolayısıyla Kur'an kursundaki öğretimde, Allah'ın sıfatları, Peygamberlerin sıfatları ahiret, namaz sure ve duaları tartışmasız öğrenilecek ve ezberlenmesi de zorunlu olan bilgiler değil midir? Elbette bilinçlenme, anlama ve hikmetini öğrenme gayreti, olması gereken şey. Ne var ki M. Şevki Aydın, Kuran kursunda ezberci eğitimi tarihe gömeceklerinden söz ediyor.⁴⁹

Halbuki, Temmuz - Ağustos sıcağında bir hafta, 3 hafta, en fazla 5 hafta günde bir - iki saatliğine kursa gelen yavruya, kuran kursuna gelip “namazda okuyacak hiçbir ezberim yok” diyen yaşlı teyzeye ya da ev hanımına hangi modern eğitimi verip ezber ve dogmalardan uzak tutacağız acaba? Hiç Kur'an ya da dua ezberletmeyecek miyiz? Hafızlık sistemi ne olacak? Matematikte, fizikte, modern bilimde ya da hukukta hiç ezberlenmesi gerekli bilgi yok mu? Formülü ezberlemeden problem çözebilir miyiz? M. Şevki Aydın galiba Kur'an Kursunu hiç görmemiş, halkın seviyesinden de haberi yok, bu nedenle fildişi kuleden konuşuyor. Yazın kavurucu sıcağında kerhen camiye veya Kur'an kursuna birkaç haftalığına gelen

⁴⁹ Diyanet Aylık Dergi Eylül 2006, sayfa, 31.

çocuk, güya, “Kur’an ve Sünnet’ti yorumlayıp hüküm çıkaracak ve ilme katkıda bulunacak...” Kur’an kursu ile İhtisas eğitimini birbirine mi karıştırıyorlar acaba? Kur’an Kursu belgesi verdiğiniz çocuk ya da hanımefendi, kendi başına namaz kılabilecek seviyeye gelebiliyor mu ki? Yoksa görevlileriniz, Kur’an kursu kapanmasın diye formalite kayıtlar mı yapıyorlar? Kuran kursunda tarihsel bilgiyi ayrıştırarak hangi hocanız var?..

“Doğru Bilgi” (Dini Sahih Bilgi) ve Mehmet Görmez

“Doğru bilgi” (dini sahih bilgi) hakkında Mehmet Görmez’in, yazılarında dile getirdiği düşünce de ilginçtir. Şöyle ki:

2001 yılı kutlu doğum sempozyumundaki müzakeresinde (Sempozyum notları, sayfa 16), “*Sempozyumda ‘Kur’an İslamı’ konusuna yer verilmemiş olmasını eksiklik olarak*” görüyor. “*Kur’an İslamı*”, hadisten ve dini kaynaklardan bağımsız, çağa göre Kur’an anlayışı demektir.

Mehmet Görmez, “*Kur’an İslamı*”nın iki temel görüşünün olduğunu belirtiyor. Bunlardan birincisi, Kur’an’a yöneliktir. Buna göre “Kur’an her asra uygun yorumlanacak bir metindir”. İkincisi ise Sünnet’e yöneliktir. Buna göre de “*sünnet dinin kendisi değil, Kur’an’ın ilk asrının uygulamasıdır.*” Sünnet’le ilgili olarak M. Görmez’in, “*Eğer siz bu ilk asırdaki uygulamayı ebedileştirirseniz, ideolojinin birinci ayağı tatbik imkânı bulamıyor. O zaman siz Kur’an’ı her asra göre yorumlayamıyorsunuz...*” şeklindeki ifadeleri, “*Kur’an İslamı*”nı açıklar mahiyette. Fakat gerek Görmez’in kendisine ait olan bu açıklamasının, gerekse bu görüşün eleştirisiz bir şekilde anlatılması, kendisi tarafından bu anlayışın benimsendiği imajını vermektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, “*Kur’an İslamı*” konusuna yer verilmemiş olmasını eksiklik olarak görmesi de bu kanaati desteklemektedir.⁵⁰

“*Kur’an İslamı*” diye yukarıda verilen ve Görmez’e ait ifadelerden anlaşılan şudur: Dinde asli delil olarak bildiğimiz “*sünnet*”, o zamanki şekliyle bağlayıcı (hüküm ifade eden) delil olmaz. Çünkü Asr-ı Saadetdeki sünnet, Kur’an’ın, o asra ait yorumudur. Yani, Hz. Peygamber Kur’ân’ı o şartlara göre, öyle anlamış ve sahabe ile birlikte öyle yaşamış. O zamanki sünnet, Hz. Peygamber’in Kur’an’dan o dönemde anladığı idi. Hz. Peygamber’in Kur’an’dan o dönemde anladığı, bu devirde geçmez (HÂŞÂ)! Böylelikle ortada sünnet diye bir şey kalmadı, buharlaştı gitti.

Mehmet Görmez, Doktora Tezinin özeti mahiyetindeki “*Hadislerde Delalet Sorunu*” adlı makalesinde; özetle, Fıkıh Usulünün olsun, Hadis Usulünün olsun,

⁵⁰ M. Görmez’in diğer bazı görüşleri ve Diyanet faaliyetleri için de bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=176#2018041250> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=84#2018041263> ;
<http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=341#2018041257> .

bunlara bağılı olarak hadis ve fıkıh kaynaklarının, hatta akaid kaynaklarının ve diğere İslami kaynakların doğru bilgiyi sunamadığını, dolayısıyla verdikleri bilgilere güvenilemeyeceğini ve hepsinin yeniden ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.⁵¹ Bunları ispatlamak için de yer yer uç örneklerin delaletinde genellemelere giderek “*tarihsellik anlayışı*”nı savunmaktadır.⁵² Mehmet Görmez’in aynı konuda bir makalesi de “İslami Araştırmalar Dergisi”nde ayrıca yayınlanmıştır.⁵³

Mehmet Görmez ayrıca, 1997 yılı Kutlu Doğum Sempozyumu tebliğlerinin toparlandığı “**Türk Dünyasının Dini Meseleleri**” adlı kitapta yer alan tebliğinde “***Cedidcilik hareketini son derece önemsiyorum***”,⁵⁴ “(...) ***Bölgede çıkan İslami Rönesans denilecek hareketin yeniden inşâ edilmesi gerekiyor***”⁵⁵ ifadelerine yer vermektedir.⁵⁶

Değerlendirme: 15. y.y. da ortaya çıkan Rönesans, ilk olarak İtalya’da, dinle ilgili olarak da ilk defa Almanya’da *Martin Luther*’le başlamıştır. Luther, Hristiyanlıkta reform yaparak, Protestanlığı ortaya koymuştur. Rönesans’ın temel anlayışı, “*yeryüzü çekicidir; insan güçlüdür; gerçek güzeldir; bu anlayışlara bağılı olarak da yaşadığımız dünya o kadar ilgi çekici bir yerdir ki, başka dünyaları düşünmenin hiçbir anlamı yoktur*” şeklinde ifade edilmektedir. (<http://tr.wikipedia.org/>). İslam, Hristiyanlık gibi muharref bir din midir ki, reforma ihtiyaç duysun? Reformla gelen de zaten insan aklının ürünüdür. İnşallah Mehmet Görmez bunları kastetmiyordur.

G-DİNDE “RİTÜEL” ANLAYIŞI

Bardakoğlu’nun basın açıklamasının 10. sayfasında, “*Bizim ritüel ağırlıklı bir dindarlık tanımımız yoktur. Ritüel ağırlıklı bir dindarlık tasavvur edilmesine da*

⁵¹ Hadis, fıkıh, fıkıh usulü, akaid gibi dini kaynakların güvenilir olmadığı vurgulanırken, Bardakoğlu ve M. Görmez yönetiminde, dört büyük cilt Alevilik kitaplarının, Diyanet tarafından hazırlatılıp, Din İşleri Yüksek Kurulu’na onaylattırılıp, TDV aracılığıyla bastırılmasına ne demeli?.. Kendi anlattıklarına bakılırsa, Alevilik kitapları dine ilave ve gelenek olmaz mı acaba?.. Yoksa sadece “selef-i salihinden olan ulema”nın meydana getirdiğı İslami ilimler müktesebatı mı “dine ilave”dir, acaba?..

⁵² Bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=89#20180411126>

⁵³ Mehmet Görmez, “*Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu ve Yeni Bir Metodoloji İçin Atılması Gereken Adımlar*”, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt, 10, Sayı, 1, 2, 3, 1997, s. 31-41.

⁵⁴ Görmez, “*Kafkasya ve Kuzey Türklüğü*” (Tartışmalar), TÜRK DÜNYASININ DİNİ MESELELERİ -1997 Kutlu Doğum Haftası- TDV Yayınları, Ankara 1998 s.199.

⁵⁵ Görmez, “*Kafkasya ve Kuzey Türklüğü*” (Tartışmalar), TÜRK DÜNYASININ DİNİ MESELELERİ -1997 Kutlu Doğum Haftası- TDV Yayınları, Ankara 1998 s. 191.

⁵⁶ Görmez, “*Kafkasya ve Kuzey Türklüğü*” (Tartışmalar), TÜRK DÜNYASININ DİNİ MESELELERİ -1997 Kutlu Doğum Haftası- TDV Yayınları, Ankara 1998 s. 191, 199.

lüzum yoktur. Netice itibarıyla ritüeller insanların bireysel tercihleridir” denilmektedir.

Değerlendirme: Yukarıda belirttiğimiz gibi tekrar ifade edelim ki, İslami esas ve kavramların, modernizmin etkisiyle, Hristiyan ya da İslam dışı kültür patentli, “ritüel” veya “dogma” gibi kavramlarla ifade edilmesini doğru bulmuyoruz.

“*Ritüel*”, inanç olarak benimsenmiş kutsallaştırılmış davranışlar, olarak tanımlanır. Şayet bazı İslami kavramlar “*ritüel*” olarak değerlendirilecekse, dinimizde cenaze namazı olsun, bayram namazı olsun, beş vakit namaz olsun, belli ritüellerle kılınır. Rükû, secde, kâde, kıyam vs. namazın ritüelleridir ve olmazsa olmazlarıdır. Bunlarda bireysel tercihe de imkân yoktur. Çünkü Hz. Peygamber(a.s.), “beni gördüğünüz gibi namaz kılınız” buyurmuşlardır.

“Namazı da tartışabiliriz” diyen Bardakoğlu’nun bu sözlerle neyi hedeflediği zamanla gerçekleştireceği icraatlarından anlaşılacaktır. “*Namaz da duadan ibarettir*” diyenleri de unutmamak lazımdır.

H- DİB EĞİTİM KURUMLARINDA DA DİNİ MODERNİZASYON!

Bardakoğlu’nun basın açıklamasınının 13. sayfasında, **Diyanet İşleri Başkanlığının eğitim kurumlarının yeniden dizayn edileceğinden** ve bunun için bazı yönetmeliklerde değişiklikler yapılacağından söz ediliyor.

Bununla amaçlanan artık “dogmalardan ve ezberden uzak modern eğitim” olsa gerekir. 4-5 yıldır yapılan toplantılar sonucunda epeyce düşünce ve yöntem üretilmiş olmalı. Yapılacak icraatın aksiyon safhası tamamlanmışsa, arkasından da uygulamalar beklenecektir. Başkan Yrd. Muhammed Şevki Aydın başkanlığındaki yapılan çalışma ve toplantılarla “*aşere-takrip*” eğitiminin ortadan kaldırılması istenmişse de İstanbul’umuzun dirayetli hocalarının sert tavırları karşısında geri adım atılmıştır. 2007 yılı Ağustos ayında çıkması beklenen yönetmelikle de Müftü ve vaizler için zorunlu kurs olan Haseki eğitim merkezlerinin programlarına, tarihsel anlayışa zemin oluşturmak amacıyla felsefe, mantık, çağdaş İslam düşüncesi gibi derslerin getirilmesi planlanmaktadır.⁵⁷ İmam Hatip ve ilahiyat müfredatında temel meslek derslerini engelleyecek ölçüde felsefe mantık grubu derslere çokça yer verilmiş olmasına rağmen şimdi de “*mesleki bir hizmet içi eğitim kursunda*” tekrar bu derslere yer verilmesinin amacı, yukarıda sözü edilen “*dogma*”ları temizlenip “*dini sahîh bilgi*”yi sağlamak mıdır acaba?

⁵⁷ Program yayımlandıktan sonra konu ile ilgili yazdığımız eleştirel makale için bkz. <http://www.ahmetgelisgen.com/Makale-Detay.aspx?ID=173#2018041153>

İ- “BATI”, ÇALIŞMALARI TAKİP EDİYOR VE “İLİMLİ İSLAM”DAN MEMNUN

Söz konusu basın açıklamasının 10. sayfasında; *“batıdan gelen heyetler Türkiye’deki Diyanet İşleri Başkanlığının amaçladığı din anlayışının Türk Cumhuriyetleri için bir açılım getireceğini ve bunun dünya barışı için de önemli olduğunu vurgulamaya başladılar”* denilmektedir. (Bu hususla ilgili olarak basında çıkan bazı yazılar için bkz. <https://ahmetgelisgen.com/Belge-Detay.aspx?ID=13#20210913014238> ; <https://ahmetgelisgen.com/Belge-Detay.aspx?ID=16#20210913014335> .

Bu ifadelerde, Diyanet’in, *“İlmli İslam”* olarak yorumlanabilecek çalışmalarının *“Bati”* tarafından takip edildiği ve aynı Batı’nın, gelişmelerden memnun olduğu açıkça belirtilmiş olmaktadır.

En büyük sorumluluğu *“irşad”* olan Diyanet İşleri Başkanlığı marifetiyle gerçekleştirilmek istenen bu çarpık din anlayışın yaygın hale gelmesi neticesinde, toplumu *“deizm”* gibi bir tehlikenin beklediğini şimdiden söyleyebiliriz. Bunun yanında ülkemizde meydana gelen tabii ve sosyal afetleri hatırlamamak da elde değil... Kavurucu sıcaklık ve kuraklık yanında görülmemiş sel baskınları. Tırmanan terör belası yanında, insanlığın ve insan sevgisinden uzaklaşıp bencilliğin ve maddeperestliğin girdabında boğulmak üzere olan toplum... Gün geçtikçe toplum fertleri arasında artan maddi ve manevi uçurum... Allah muhafaza eylesin, Kapıda hangi afetler var bilmiyoruz!.. Unutmayın ki Allah diniyle oynatmaz!..

“İçimizdeki sefihlerin işledikleri yüzünden bizi helak eder misin Allah’ım?” (A’raf, 7/155).

Ağustos/2007

(Dipnot İlaveleri ve Gözden Geçirme: 12.04.2018)

Dr. Ahmet GELİŞGEN

NOT: Yukarıda sunduğumuz eleştirel makalede, bazı tırnak içi ifadeler, orijinal metindeki karışıklığı giderip kolay anlaşılmayı sağlamak maksadıyla özetlenerek ve vülgarize edilerek verilmiştir.